ΝΕΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΧΡΟΝΟΣ 1 — ΤΕΥΧΟΣ 8-9 — ΑΘΗΝΑ Μάιος 1947 — Γραφεία Θεμιστοκλέους 11 — Τιμή φύλλου Δραχ. 500.—
ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ—ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

ΚΥΠΡΟΣ

Άρθρο του Λ. ΠΑΥΛΙΔΗ

Η ΚΥΠΡΟΣ που την ώρα τούτη την κρισιμώτατη της ιστορίας του κόσμου, ζητεί να γλυτώσει απο τον βαρύτατο ξενικό ζυγό και ενωμένη με τη Μητέρα Πατρίδα ν'αποτελέσει μαζί τη μιά νελεύθερη κι ανεξάρτητη, οργανικά μονοιασμένη και φιλοπρόοδη εθνική ολομέλεια, με το μεγάλο ενωτικό της αίτημα καθορίζει σαν έννοια αποκαλυπτική και σαν υποβλητικό σύμβολο ολάκερη την ελληνική και τη διεθνή πραγματικότητα.

Η Κύπρος ένας πανάρχαια γνωστός και επίκεντρος τόπος, κράτησε βάση ατράνταχτη τους σεισμούς και τους καταποντισμούς, τα γαληνέματα και τις αναδύσεις όλων των φυλετικών διασταυρώσεων σε τούτη δώ την προνομιούχα περιοχή της γής, συντελώντας να αναδειχτούν άρτιοι σε ουσία και μορφή οι κραταιότεροι και πιό βιώσιμοι εθνικοί οργανισμοί, αγκωνάρια ολάκερου του ανθρώπινου γένους. Η Κύπρος, ένας ιστορικός και ακατάλυτος λαός, στάθηκε ένα απο τα πρωτουργικά κίνητρα στον αιτιοκρατικό μηχανισμό όλων των εξελίξεων που μέσα στις θύελλες και τις καταιγίδες των φυσιολογικών, ηθικών και πνευματικών αναστοιχειώσεων του εμπράγματου υλικού της ζωής, κατάληξαν στη δημιουργία, το θεμέλιωμα και το στήριγμα του επικρατέστερου πολιτισμού της οικουμένης.

Με συνεχή, εξάλλου, και πάντοτε σφιγμένη πορεία υλικής, ηθικής και πνευματικής ακεραιότητας και μέσα στον ελληνισμό και μέσα στον κόσμο, ο τόπος αυτός, ο λαός αυτός, σ' όλη τη διαδρομή των καιρών και των περιστάσεων, έφτασαν σήμερα με χώμα ακούραστο, μ' ατμόσφαιρα εύκρατη, με πληθυσμό φίλεργο, μ' αίμα λαγαρό, με ζωϊκές έννοιες καρπερές, φρόνημα υψηλό, ήθος ακμαίο και με πίστη σε καθαρά ιδανικά και με προϋποθέσεις θετικές για ακμή και ανώτερο πολιτισμό, στό τρομερό τούτο διλημματικό αδιέξοδο : να δικαιούνται ελευθερίας κι ωστόσο να καταδικάζουνται αποτρόπαια σε παντοτεινή δουλεία.

Να κρατούν γερά, ο τόπος κι ο λαός της Κύπρου, τον φυσικό κι ανθρώπινο πυρήνα-τους αδιάφθορο, αθόλωτη τη λαμπηδόνα τη ζωής-τους και της σταδιοδρομίας τους και να παρέχουν αναντίρρητες εξασφαλίσεις για επιβαλλόμενη αυτόβουλη συμβολή τους στην εξακολούθηση και ανάπτυξη του πολιτισμού σε τούτες δώ τις αδιάκοπα αναταρασσόμενες απο θερμουργό παλμό εθνικές μας στεριές και θάλασσες ανάμεσα σε τρείς ηπειρωτικούς κόσμους, Ασία, Αφρική και Ευρώπη κι όμως να καταδικάζουνται να μένουν σε ληθαργική αδράνεια στο έσχατο σκαλοπάτι υπόστασης και παρουσίας : το αποικιακό της βρεττανικής αυτοκρατορίας !

Και νάναι η Κύπρος για μας τους 'Ελληνες ιδιαίτερα η χρυσή νότια πύλη επανόδου-μας προς όλα τα προπατορικά μας εδάφη, προς όλους τους άμεσα γνώριμους απο την ιστορία μας λαούς, όπου είχαμε σα φυλή, σαν έθνος, σα λαός, σαν επικράτεια αναπτύξει τη δημιουργική δραστηριότητά-μας και πετύχαμε για αιώνες πολλούς ύψιστες αποδόσεις και να την αφίνουμε αδιεκδίκητη ! Ενώ συμπληρώνοντας με την Κύπρο την εθνική μας υπόσταση προς νότο, θα γίνουμε και πιό ικανοί να κατασιγάσουμε και κάθε δικαιολογημένη ανησυχία κι αδημονία μας προς βορρά, όπου επίσης επιβάλλεται να στεριώσουμε τις πλάτες μας.

Γι' αυτό η Κύπρος κι ο λαός-της δικαιούνται καιγια τον εαυτό τους και για όλο το έθνος μας και γενικότερα για τον πολιτισμένο κόσμο ν'αυτοδιατεθούν. Να μπούν, δηλαδή, στη φυσική και ιστορική τους σύνθεση και κατάσταση. Και να δεθούν ενιαία με άθραυστους δεσμούς αλληλέγγυας αγάπης κι εμπιστοσύνης για γόνιμη δουλειά και συστηματική προκοπή μ' όσους άλλους σ'όλα τα μήκη και τα πλάτη γύρα και πέρα ανασυγκροτούν και συντονίζουν τις εμπνευσμένες κι οργανωμένες συνειδητές ενέργειες-τους για κοινούς αγαθούς σκοπούς και για καλύτερα ανθρώπινα πεπρωμένα.

Συνεπώς κι εμείς οι πνευματικοί άνθρωποι, σάρκα, ψυχή και διάνοια του έθνους-μας και του λαού-μας πρέπει να κατανοήσουμε το χρέος μας ως εκφραστών του σωστού και του ωφέλιμου, του ωραίου και του αληθινού σύμφωνα με τις επιταγές της κρισιμώτατης τούτης ώρας και παίρνοντας ομόπνοα σ' ενοποιητική προσπάθεια το όλο εθνικό μας ζήτημα ξεκινόντας απο την πλευρά και την όψη της αγαπημένης Κύπρος-μας.

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ: ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ — ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ — ΦΩΤΗΣ ΑΓΓΟΥΛΕΣ — ΝΙΚΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ—ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ—ΜΑΡΙΑ ΚΛΩΝΑΡΗ—ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΣΙΡΙΜΠΕΑΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ— ΠΥΡΡΟΣ ΒΑΡΔΗΣ — ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ

Α. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Μ ΟΥ ΤΟΝ εσύστησε ο ποιητής Στέφανος Μαρτζώκης σε μιά γωνιά του καφενείου «Νέον Κέντρον», στα Χαυτεία, την άνοιξη του 1909. Ο άνθρωπος που για πρώτη φορά αντίκρυζα, φαινόταν στεγνός, κρύος, σχολαστικός. Αλύγιστος σα νάχε καταπιεί ένα μπαστούνι. Επιφυλακτικός, σα να μετρούσε τα λόγια-του. Σφιχτοκουμπωμένος μέσα στο ατσάκιγο σακκάκι-του. Μονοκόμματος. Ωστόσο ένα πλατειό χαμόγελο φώτιζε τη μορφή-του. Είπε κάποια φιλοφρόνηση κι απομακρύνθηκε με κονονικό στρατιωτικό βήμα. Η πρώτη εντύπωσή-μου ήταν πως είχα νο κάμω μ' έναν μακρυνόν απλησίαστον άνθρωπο. Και όμως γλήγορα έμαθα μ' έκπληξή-μου πως, ήτανε απο το ίδιο νησί των γονιών-μου, απο το Θιάκι, και πως η μητέρα-του ήτανε η πρώτη δασκάλα της μητέρας-μου. . .

Εκείνο τον καιρό ο Καρβούνης ήτανε αρχισυντάχτης στην «Πατρίδα» του Σίμου. Μα τον ήξερα και απο τα ποιήματά-του στο «Νουμά» και στην «Ηγησώ». Τον θεωρούσαν έναν απο τους ποιό μορφωμένους δημοσιογράφους, γιατί ήξερε ξένες γλώσσες και διάβαζε πολύ. Είχεν εξάλλου και τη φήμη ανθρώπου με παράξενες λόξες. Τον έλεγαν επαναστάτη, Δόν Κιχώτη, ουτοπιστή... Το 1909, τις παραμονές της στρατιωτικής επανάστασης του Γουδή, που όλος ο μορφωμένος κόσμος ζητούσε κάποια ανατροπή κι αναγέννηση κ' είχε εξαγριωθεί ενάντια στο ρουσφέτι και στη φαυλοκρατία, λένε πως κι ο Καρβούνης δέν έμεινε στην άκρη-του. Μου διηγήθηκαν πως μαζί με μερικούς άλλους τολμηρούς νέους αποφάσισαν ν'ανατινάξουν τη Βουλή ένα βράδι που συνεδρίαζε ! Μπήκανε απο ένα υπόγειο σε μιά υπόνομο, που ανοίξανε και προχωρούσανε...Μα είχανε την ατυχία να πέδουν μέσα στα υγρά περιεχόμενά-της και με πολλούς κόπους γλυτώσανε τη ζωή-τους, χωρίς να καταφέρουν τίποτα... Ωστε ο τύπος αυτός δέν ήταν ψυχρός και σχολαστικός, όπως φαινόντανε. Είχε ενθομσιασμούς κ' ήταν και ριψοκίνδυνος...

Σε λίγους μήνες αφού τον γνώρισα, με πήρε ο Καρβούνης κ' εμέ συντάχτη στην «Πατρίδα». Ήταν 30 χρονών κ' είχε σπουδαία θέση στο φύλλο, ενώ εγώ ήμουν 22 μονάχα και πρωτόβγαλτος. Μου φέρθηκε πολύ φιλικά, μα μονάχα μερικούς μήνες έμεινα στην «Πατρίδα». Απο κείνη όμως την εποχή γνωρίστηκα καλύτερα με τον Καρβούνη. Ήτανε τυπικός, υπηρεσιακός, αυστηρός, μα, με τις ώρες-του, και διαχυτικός και φλύαρος. Και ανάμεσα στ' άλλα είχε και καποιες μεσαιωνικές ιπποτικές λόξες. Ο γιός του εμπόρου της Ρουμανίας ονειρευότανε ιπποτικά κατορθώματα, ζητούσε ν' αγωνιστεί για τη λευτεριά των ταπεινών, να γένει ήρωας, να ξεσκλαβώσει τυραγνισμένους λαούς και να υψώσει πύργους και καστέλια! Μάλιστα κείνα τα χρόνια είχεν ανακαλύψει το Γοτθικό πύργο του Μουρούζη στα Κάτω Πατήσια και κατάφερε να τον νοικιάσει. Έτσι, κατόπι απο την ξενευριστική δουλειά της εφημερίδας, αποτραβιόνταν κι απομονώνονταν στον ερημικό ιπποτικό πύργο, που υψώνονταν τότε σ' εξοχική έκταση, ανάμεσα απο πεύκα και κυπαρίσσια...

Η πάλη της ζωής και οι πόλεμοι μας εχώρισαν. Μα μάθαινα τώρα πως οι ιπποτικοί και φιλελεύθεροι πόθοι του Καρβούνη πέρνανε μορφήκι ουσία. Μαζί με τους Γαριβαλδινούς και στο πλάι του Ρώμα και του Μαβίλη πυλέμησε το 1912 — 1913 για την απελευθέρωση της Ηπείρου. Έπειτα στο δεύτερο πόλεμο, τον Ελληνο-βουλγαρικό, πήγε στον ταχτικό στρατό. Έγραφε απο κεί εντυπώσεις στις εφημερίδες, που βγήκανε και σε βιβλίο. Μπήκε έτσι στους αγώνες για τη λευτεριά των λαών.

Απο το φθινόπωρο του 1913 είμαστε πιά μαζί στην Αθήνα. Δουλεύαμε σ' εφημερίδες. Συχνάζαμε μαζί στο «Νέον Κέντρον». Εκάναμε κι' εκδρομές. Η αγάπη του υπαίθρου και η διοργάνωση εκδρομών ήτανε πάθος-του. Τότες εκάμαμε και μιά μεγάλη πεζοπορική εκδρομή στην Πάρνηθα και στην Ελευσίνα. Εξόν απο απο μας τούς δυό, ήτανε μαζί κι άλλοι πέντε νέοι. Μα αυτοί τόοο πολύ κουράστηκαν απο την εκδρομή, που διεύθυνε ο Καρβούνης, ώστε... μισήσανε πιά τις εκδρομές ! Με την προπαγάνδα-του όμως ο Καρβούνης έβρισκε νέους συντρόφους την κάθε φορά. Στο μεταξύ τα βράδια η συζήτηση στο καφενείο ήτανε ζωηρή. Προπάντων συζητούσαμε τα γλωσσικά και τα φιλολογικα ζητήματα. Μα ακούγαμε και τις τερατολογίες του μπάρμπα Χρίστου του Λαζαρή. Τότες το πλατειό χαμόγελο φώτιζε τη μορφή του Καρβούνη. Ωστόσο πάντα διατηρούσε τη φήμη επιφυλαχτικού και σχολαστικού ανθρώπου. Και γλήγορα οι λογοτέχνες που σύχναζαν στο καφενείο, τούδωσαν τον τίτλο : «Πρόεδρος της Σχολης των Κουμπωμένων».

Ξαφνικά όμως, μέσα στον ίδιο χειμώνα, τον χάσαμε. Γίνηκε ο αγώνας για τη Βόρειο Ήπειρο. Βρέθηκε κεί, στο στρατό της Αυτόνομης Ηπείρού, απο το Φλεβάρη ώς το Μάη του 1914. Γύρισε στην Αθήνα το καλοκαίρι. Ερχόντανε τότες πληροφορίες για την επανάσταση του Μεξικού. Υπάρχει κ' εκεί κάποιος αγώνας για τη λευτεριά. Κι ο Καρβούνης αμέσως μπήκε σε κίνηση για να καταφέρει να φύγει για το Μεξικό. Δέν το κατάφερε όμως. Έπειτα σχεδιάσαμε οι δυό-μας, μαζί μ' άλλους δημοσιογράφους και καλλιτεχνες να κάμουμ' ένα ταξίδι πεζοπορικό απο δώ στο Παρίσι. Δηλαδή θα μεταχειριζόμαστε τα πόδια-μας προπάντων μα κι' όλα τα μέσα συγκοινωνίας, εκτός απο σιδηροδρόμους και αυτοκίνητα. Και σε κάθε πόλη θα κάναμε ομιλίες. Θα γράφαμε και ανταποκρίσεις γι' Αθηναϊκές εφημερίδες. Μα σταθήκαμε άτυχοι : μόλις τα καταστρώσαμε όλα, άρχισε ο Ευρωπαϊκός πόλεμος ! Και παρηγορούμαστε πιά με κοντινές πεζοπορικές εκδρομές ώς το Σούνιο ή ώς τη Μαλακάσα το πολύ. . . Πόσο ευχάριστα μας ξανάρχονται τώρα οι θύμησες απο τους πολέμους, οι άλλες αφηγήσεις και οι προσεχτικές φιλολογικές κρίσεις, που ο Καρβούνης μας ξετύλιγε, καθώς περπατούσαμε στα βουνά ή στις ακρογιαλιές, καθώς πίναμε κρασί στα μακρινά χάνια, ή σαν χάναμε το δρόμο και μας κυνηγούσανε τα τσοπανόσκυλα.

Η μανία του Καρβούνη για τις εκδρομές μα και μιά άλλη, πιό περίεργη, δηλαδή να κάνει θαλασσινά μπάνια στο Φάληρο όλο το χειμώνα, μας σκανταλίσανε να ξετάσουμε γιατί τα κάνει αυτά. Και μάθαμε πως είχε λόγους υγείας να κάνει πολλές εκδρομές και χειμωνιάτικα μπάνια. Έπασχε, λέει, απο σεληνιασμό και του διάταξαν τέτοια φυσικοθεραπεία. Φαίνεται πως έτσι ήταν πραγματικά, άν και δέν έτυχε ποτέ να βρεθούμε σε καμμιά εκδήλωση της φριχτής αυτής αρρώστειας.

Περνούσε ο καιρός με τή δημοσιογραφική δουλειά, με τη φιλολογία, με τίς εκδρομές. . . Ο Καρβούνης εργάζονταν σε καλές θέσεις και με γερούς μιστούς,σ'εφημερίδες βασιλικές ή δημοκρατικές. Πολλές φορές αντίθετες με τις πολιτικές-του πεποιθήσεις. Μα τί επίστευε πολιτικά ο Καρβούνης ; Πάντα ήτανε φίλος της λευτεριάς και της ανεξαρτησίας του λαού. Μα πώς την ερμήνευε ; Έτσι που ήταν στην αρχή βενιζελικός, έπειτα βασιλικός, αργότερα δημοκράτης σκεπτικιστής και στο τέλος καθαρός κομμουνιστής. Ξέρουμε πως ποτές δέν επρόδωσε τις ιδέες-του για τη λευτεριά και την ανεξαρτησία, μα ώς το 1933 ανέχονταν στο πλάι-του καθε αστική ιδεολογία.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε και μερικά για τη σχέση-του με το Μασωνισμό. Εκεί τον εύρηκα το 1927, μα πιστεύω πως αυτός πρωτομπήκε το 1923. Έμεινε μασώνος ώς το 1933, που παραιτήθηκε απο το τάγμα. Μα απο το 1926 ώς το 1933 ήταν και μέλος στη Θεοσοφική Εταιρία και επιμελήθηκε τις εκδόσεις των βιβλίων-της. Για να μπεί τόσο στο Μασωνισμό όσο και στη Θεοσοφία τον έσπρωξε η αγάπη της έρευνας για την αλήθεια και ο έρωτας της λευτεριάς του ανθρώπου. Και ξέρουμε στήν αστική κοινωνία τί ρόλο έπαιξεν ο Μασωνισμός για την ανθρώπινη απελευθέρωση. Αρκεί να έχουμε μάθει στοιχεία της ιστορίας της Γαλλικής Επανάστασης του 1789 και της Ρούσικης του 1905. Η δράση αυτή του Μασωνισμού τράβηξε προς τα κεί και τον Καρβούνη. Μα η φανερή ανάγκη πιά να προχωρήσει ο λαός για την αληθινή κι ολάκερη κοινωνική και οικονομική απελευθέρωση φέρνουν σε δρόμο άλλο, πιό ίσιο, που τον δείχνει ο Μαρξισμός. Τούτο το δρόμο ακολούθησε κι ο Καρβούνης, πηδώντας απο το Μασωνισμό στον Κομμουνιμσό.

(Το τέλος στο ερχόμενο) ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΤΟΥ ΝΕΙΛΟΥ Ο ΠΟΝΟΣ

Την ίδια ώρα πάλι,
στην ίδια θέση αναπολώ.
Δέ βγήκε το φεγγάρι,
και μοιάζει ο Νείλος με θολό
Μικρό κανάλι.

Πνιγμένων άχρωμες ουλές
μοιάζουν θαρείς τ' αστέρια,
κι οι ακρονερούσες χουρμαδιές
σαν υποψίες νυχτερινές
κοιτάγουνται στα θολονέρια.

Κι εγώ στην άκρη ακίνητος
κι αμίλητος θυμάμαι,
του Νείλου ο πόνος ο θολός
που στοίχειωσε σα νάμαι.

ΔΕΝ ΑΝΘΙΣΑΝ

Πάνω απ' το τέμενος του Ομάρ,
στη βραδυνή την προσευχή-του
παρακαλεί για τους πιστούς
ο Σάχης τον Αλάχ,
κι είναι γιομάτη ανθρώπινο
παράπονο η φωνή-του.

Απ' των φελάχων τη δουλειά
μές στις σχισμές των βράχων,
και στης ερήμου την καρδιά,
διατσίντα ανθίζουνε και φούλια.
Και μοναχά δέν άνθισαν
τα όνειρα των φελάχων.

Γονατισμένη μιά φυλή,
μπροστά στο αγέλαστο κισμέτ,
αιώνες τώρα δέεται
κι αιώνες σκλάβα μένει,
κουρελιασμένη, νηστικιά :
« Αλάχ, Αλάχ και Μωχαμέτ ! »

ΤΟ ΜΙΣΙΡΙ

Α, το Μισίρι, το Μισίρι !
Μισιριανή θέλω να πάρω.
Ένας αράπης σε σερβίρει,
κι άλλος σ' ανάφτει ένα τσιγάρο.

Να ξεραχαμνιστούν οι δούλοι
τους σκυλοδέρνεις και στερνά,
βαθύ σου κάνουν τεμενά.

Α, το Μισίρι, το Μισίρι !
Οκέλες, πάρκα, ταχαμπίες,
χαρές πολλές, χαρές κοπάδια,
σαν τις αράπικες κηδείες.

Α, το Μισίρι, το Μισίρι !
Γλέντια, σπατάλες και κραιπάλη.
— Λαέ φτωχέ, λαέ χαμάλη,
λίγο απ' το αίμα-σου κι εγώ,
σ' ένα τραπέζι απο κρουστάλλι
σε φαρφουρένιο ήπια ποτήρι,
περαστικός απ' το Μισίρι.

ΦΩΤΗΣ ΑΓΓΟΥΛΕΣ

Η ΜΑΝΝΑ

Έπεσε χάμω ο λαβωμένος σύντροφος,
σαν ήλιος, που βουτάει στο σκοτάδι.
Μπροστά στη λεβεντιά, στο φώς, στα νιάτα-του,
ο Χάρος απαρνιέται και τον Άδη.

Δέ δίνει τόπο να του πάρουν την ψυχή,
μές στ' άσπλαχνο της μάχης θανατίκι,
βουτά το δάχτυλό-του στην πληγή
και γράφει με το αίμα-του τη νίκη. . .

Η μάννα-του, γριά του Μωρηά λεβέντισσα,
τ' ανίκητο ζηλεύει παλληκάρι.
Δέν κλαίει, δέ θρηνάει, δέ ματοδέρνεται,
δέ σκύβει το φιλί του γιού να πάρει.

Το πλόχερο ματώνει και στοιχειώνεται
στο αίμα του παιδιού-της, τον γροθιάζει,
και τρομερό και γδικητή τον τέντωσε
κι ο πόλεμος στα μέσα της οργιάζει.

Και πουθενά δέν τον εμίλησε τον όρκο-της.
Τ' άρματα του παλληκαριού φοράει,
στους Γερμανούς σαν το λιοντάρι χύνεται
κι αγέρωχα κι αντρίκια πολεμάει.

Και τα φυσίγγια στις αρμάθες σαν απόσωσε,
πυρό δαυλί στο χέρι-της αρπάζει,
μπουρλότο βάνει και στο σπίτι-της
και τους οχτρούς και κείνη ανατινάζει. . .

ΝΙΚΟΣΓ. ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΤΟΜΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Να γίνεσαι ένα με το πλήκτρα,
ενώ άλλοι θα φλερτάρουν με κυρίες
κι όλο να φθίνεις με τις περωρίες
τή νύχτα.

Νάχεις το νού-σου στη μπροστάντζα,
— δέν έχεις, βλέπεις, του Άλφα και τα μέσα,
κι απ' τη δουλεια να κόβεται η ανέσα
σου φάλτσα.

Κι έτσι σαν όλους τους παλιάτσους,
να κλαίς για κάτι που έχασες μεγάλο,
να δέχεσαι απ' τον ένα κι απ' τον άλλο
τους μπάτσους.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΞΟΡΙΣΤΩΝ

Ορτσα, συντρόφοι, τις παντιέρες στο κατάρτι,
πρίμα ο καιρός και θά τα παίξουμε όλα για όλα,
σινιάλο υψώστε τις γροθιές-σας στον εργάτη
των πέντε κόκκινων Ηπείρων — έγια μόλα.

Εξόριστοι με μισό θάνατο στο στόμα,
απ' των μεταγωγών με τα τραγούδια-μας για μπέσα
στη Γαύδο εφτάψυχοι ας σαλπάρουμε, κι ακόμα
για ιδέα και λευτεριά ως το θάνατο — έγια λέσα.

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΔΟΥΛΑ

Διήγημα
της Μ. ΚΛΩΝΑΡΗ

Ο ΞΩ φύσαγε δυνατό ξεροβόρι. Πάνω από το πέλαγος τ' Ανατολίτικα βουνά φυσούσαν προς το ελιοσκέπαστο νησί παγερές πνοές. Το κύμα αλαφιασμένο χυμούσε, πήδαγε και δρασκελώντας το φαρδύ δρόμο τίναζε την άχνη του μεσ' απο τις αυλές των σπιτιών.

Τα κουκιά που πρασινίζανε ως τα προχτές χτυπιούνταν τώρα μαύρα—χιονοκαμένα. Πιό πέρα, εκεί που ο δρόμος στρίβοντας κατ' επάνω αφίνει μιά μικρή αγκάλη στο γιαλουδάκι, η κορίτα του μπάρμπα Χρίστου δέρνεται να σπάσει τον κάβο της. Όλος ο δρόμος άσπρος, παγωμένος, άδειος, είναι σα νεκρός άνθρωπος, που δεν χρησιμεύει και δεν χρειάζεται για τίποτε.

Όλοι ήτανε στο πόδι τη συνηθισμένη τους ώρα στο σπίτι· η Ελένη, η δούλα, από τα χαράματα. Μπήκε, βγήκε, είδε τις κότες, την κατσίκα κ' ετοίμασε τα πρωινά στην τραπεζαρία.

Τα παιδιά κατέβηκαν πρώτα με τη δασκάλα. Ο μπέμπης φώναζε.

— Ιλένε, καλημέρα, Ιλένε ! και πηδούσε τις σκάλες.

Ο κύριος έπαιζε με τα παιδιά, η κυρία έδινε παραγγελίες για το βράδυ. Η Ελένη κουβαλά χοντρές μαλακές κουβέρτες στο αυτοκίνητο, αφού το έπλυνε και το ετοίμασε· τυραννιέται ώσπου να τα βολέψει, σκεπάζουν τα παιδιά μέσα στο αυτοκίνητο· η αδύνατη δασκάλα με το ψεύτικο πανωφοράκι της ζαρώνει κι αυτή.

Ο κύριος κάθεται στο βολάν, η κυρία μ' ένα μακρύ παλτό στο πλάι του.

Τ' αυτοκίνητο ξεκινά· πάνε στο χωριό τ' αφεντικού· εκεί ζεί μια αρχόντισσα, η αδερφή του, έχουν καιρό να την ιδούν, της πάνε τα παιδιά να τα χαρεί λίγο.

Εκεί η Ελένη έχει μιά γριά μάνα, σαν και τούτη και κείνη βασανισμένη, από παιδί στα χέρια των αφεντικών. Αναθρεμένη στη σκλαβιά της βαριάς δουλιάς στο σπίτι και στη γη, έμαθε και την κόρη της υποταγμένη και δουλευτάρα.

Το τετράγωνο πρόσωπο της Ελένης έχει το βαρύ χρώμα π' αφήνουν οι θέρμες.. Τα μάτια είναι σταχτιά, λαμπερά, ήμερα· το σφιχτό στόμα δείχνει την υπόμονη και γόνιμη σιωπή των ανθρώπων που γνώρισαν και δούλεψαν τη γη,

Είνε Γενάρης· τ' αυτοκίνητο κυλά στο δρόμο ανάμεσα στους ελιώνες. Η γης είνε λουλουδιασμένη πρώιμα, ως το φρύδι του δρόμου ξετρυπώνουν από τα οργωμένα ελιοσκέπαστα πολύχρωμες ανεμώνες.

Ο κόρφος είναι ταραγμένος, τα μελανά κύματα κυλιούνται μουγγά κι οι κορφές τους γιαλίζουν σαν ατσαλένιες. Τ' αυτοκίνητο περνά στην άλλη άκρη του κόρφου πάνω σε μιά μαούνα κι έπειτα χώνεται πάλι στο δρόμο, που όλο σκαλώνει προς το χωριό στριφογυρίζοντας.

Οι ελιές βουίζουν πάνω από το δαρμό του ανέμου και κάτω τα λουλούδια φέγγουν τα χρώματα τους. Όλα τούτα τα βλέπει η Ελένη κάτω από τους ίσκιους των μακριών βλεφάρων της.

Κλείνει το σπίτι, μαζεύεται μέσα κι αρχίζει τις καθημερινές δουλειές μα αργεί πολύ. Μεταθέτει τα φλυτζάνια, διπλώνει τις πετσέτες και πάλι τις παίρνει και τις τυλίγει στο τραπεζομαντηλο, κάθεται στον καναπέ. Αντίκρυ της, στον καθρέφτη ενός επίπλου, κοιτά το μεγάλο χλωμό πρόσωπό της με τα καστανά μαλλιά.

Κάθεται με τα χέρια απλωμένα στα μεριά της. Κάθεται κειδά και κοιτά όλα τα πράματα· γύρω όλα είναι γνώριμα σ' αυτήν, στα χέρια της, που μένουν κειδά ντροπιασμένα λες κι ανυπόμονα για δουλιά. Το χαλί έλιωσε γύρω στο τραπέζι, συλλογιέται· τώρα θα νάναι κοντά. ως να φτάσουν η ακκλησά απολεί, η μητέρα μου θα νάναι στν ακκλησά, αν ήμ' μαζί, θα μ' ήβρισκε στο σπίτι γυρίζοντας· θα ν' ηγέρασε ακόμα· δυό χρόνια δεν την είδα. Ας μι παίρναν μαζί, άλλη φορά μπαίνουν δυό τσι τρεις παραπάνου· μόνου μεις είμιστι δούλες; Γιατί μας λεν δούλες ; Όλη μέρα Ιλένι απάνω Ιλένι κάτω, απί χαράματα ως χαράματα ξεπηρίτας...

Πάει στην κουζίνα· εκεί όλα είναι περισσότερο δικά της· σφαλεί την πόρτα, μπαλώνει στα πεταχτά κι η γάτα κουλουριάζεται γύρω της.

Σαν ανεβαίνει να ξεσκονίσει στέκεται πολυώρα μεσ' από τα τζάμια της ευρύχωρης βεράντας· από κάτω είναι ο δρόμος κι ο γιαλός, αμέσως και πέρα μπροστά, πλατειά η θάλασσα ως το βάθος που μαβίζουν τα βουνά της Ανατολής,

Κειδά χασομερά πάντα. Τριγυρίζει, δουλεύοντας ωστόσο και νοιαζούμενη τα πάντα· η σκέψη ακολουθά εκεί κάτω και ξέρει καλά που διάβηκαν και που στάθηκαν οι ταξιδιώτες.

Η μάνα της πήγε και καλωσόρισε τ' αφεντικά, θα της στείλει πικραμένα χαιρετίσματα· όλα τα παράπονά της αναγυρίζουν μέσα της φουσκώνουν και ξεφουσκώνουν την απλή καρδιά της. Όλο το σπίτι μονάχη το κρατεί, σωστό παλάτι, κουράζεται· πόσες φορές της έταξαν να φέρουν κι άλλη, μα ποτέ δεν τόκαναν κι όλο λέει να φύγει, μα κάθεται πάλι, ξεχνιέται η απόφασή της, γιατί τους πονεί, για τα παιδιά, γιατί τα συνήθισε. Μα ο αγώνας αυτός, που μυστικός πνιγότανε μέσα της, την άφηνε κατσούφα, σερέτισσα,δε μιλούσε με τα παιδιά, γύριζε τη ράχη της κυράς, μουρμούριζε της δασκάλας.

Όμως από το περιστατικό τούτο και κει, η Ελένη κατάλαβε τη δαγκάνα της σκλαβιάς πιό άγρια· η κυρά της έλεγε : « όπ' να πας δούλα θά σι», μα κείνη κατάλαβε πως υπάρχει κάτι καλήτερο για τον εαυτό της, αφού είνε τόσο χρήσιμη.

Αυτή τη φορά μίλησε με σίγουρα λόγια στην κυρά. «Οι δουλιές πληθαίνουν κι' γω είμι μιά, θα φύγου, δεν μπουρώ μουνάχη μ'».

Φέραν μια μικρή, ένα ζωντανό καλοφτιαγμένο, μικρό κορμί, μ' αραπίνικο κεφάλι. Έσφιγγε τα ρούχα δυνατά και τραγουδούσε στο πλυσταριό καλά. Δούλευε σβέλτα και με καρδιά, μα έδιν' απόκριση πίσω και δεν άφινε το δίκιο της. Έκρινε την κυρά που πολυώρα παζάρευε με τη ραδικού, που κλείδωνε το ψωμί, που ψεύτιζε τη δασκάλα, πως είνε Τετάρτη για να μην της δώσει πρωινό γάλα, και κάθε τόσο σαν πανωτράγουδο έλεγε : «Δεν κάθουμ' 'γω, γιό γκαλά στο χουριό μ' στα όξου· σπίτι είναι τούτου γή μνημόρ; ούλα κλειστά σκουτιδιασμένα. Τόσες καμαρες, ούλου του χουριού μ' θα πόριβγι», κορόιδευε.

Η Ελένη έσκυβε το κεφάλι στην αρχή φουρτουνιασμένο, κακοτυχισμένο, πιό πολύ από το γλωσσοδαρμό της Κατερίνας. Όμως την έκεούραζε, κι αυτή μόνο μιλούσε ίσα κι ίσα μαζί της, και τα βράδια το μικρό κορίτσι αράδιαζε τραγούδια, παραμύθια, ιστορίσματα από κει πάνω, την άλλη άκρη του νησιού. Όλο κάτι άγνωστο και καινούριο, ζωντανό, είχε κι όπου παντού έβλεπε την ξιπασιά των κυράδων, σημάδευε τ' αρρωστα χούγια των παραλήδων, τα κορόιδευε και γελούσε. Η Ελένη συνήθισε να θυμάται κι αυτή τραγούδια, παραμύθια, ιστορίσματα του χωριού της κι ακόμα μια μέρα πρόσεξε πως έμαθε να γελά. Τη μάλωνε τη μικρή που και που, μα μέσα της, έτσι όπως ήξερε αυτή σιωπηλά, την αγαπούσε. Κάλλιο να χαίρεται συλλογιόταν, παρά να γίν' σαν εμένα, φαρμάτς.

Τα ΑΦΕΝΤΙΚΑ βλέπουν καλά, και το μικρό μελαψό κορίτσι έφεγγε και χρύσιζε σαν μαύρο βασιλικό σύκο, μελωμένο. Τ' αφεντικό κείνο το πρωί έγραφε μπρος στο τραπέζι του, στη βεράντα.

Χαρτιά γεμάτα λογαριασμούς κοιτονταν στο τραπέζι μπροστά, ανοιχτά η θάλασσα κι απάνω της ο ήλιος. με το μπάρμπα Χρίστο, που βολευε τα δίχτια του κειδά στα βραχάκια.

Η Κατερίνα έφερε τον καφέ. Τ' αφεντικό σήκωσε τα μάτια του· μια μπούκλα γιάλιζε, φευγάτη από το φιλέ της, πλάι στο φρέσκο παιδικό μάγουλο· με γρήγορο πολύξερο μάτι τη μέτρησε απο κορφή ως νύχια. Εδώ, εδώ, μη φεύγεις, της είπε, καθώς έστρεψε αυτή, μάζεψέ τα αυτά και βάλτα όλα τα χαρτιά εδώ στην άκρη.

Αδέξια καταπιάστηκε κείνη τούτη τη δουλιά κι αυτός άπλωσε στο καινούριο στήθος που δυνατό άντεχε κάτω από το βάρος του ντόπιου χειρόφαντου φουστανιού και της μπροστέλας.

Ξέφυγε· τα χαρτιά χύθηκαν χάμω, το μικρό τραπέζι κουνήθηκε μαζί με τον καφέ, που άπλωσε πάνω του· κατέβηκε πηδώντας τα σκαλιά και χώθηκε στην κουζίνα με τρομαγμένα μάτια.

Η άλλη κάτι ασυνήθιστο κατάλαβε.

— Τ' είναι. τ' έχεις ;

— Να, αυτό, ιγώ θα γράψου στη μάνα μ' να έρτ' να μι' πάρ'.

Η Ελένη κοιτά το ταραγμένο νέο πρόσωπο, πάει στο τζάκι, ακουμπά την κουτάλα αργά, έπειτα λύνει τη μπροστέλα της και την αφίνει στην καρέκλα. Βγαίνει με σίγουρο περπάτημα, χωρίς λόγια,

Τ' αφεντικό πολεμά με χαρτιά να μαζέψει τον καφέ που χύθηκε. Αυτή ανεβαίνει τα δυό πλατιά σκαλιά που πάνε από το μεγάλο χωλ στη βεράντα, στέκεται κειδά και βλέπει· ως μέσα στα μαλλιά της, από το χλωμό πρόσωπο της, έχει ανέβει ένα μουντό κοκίνισμα.

Αυτός σηκώνει το κεφαλι του και βλέπει· δυό μάτια σταχτοπράσινα, λαμπερά, άγνωστα· αυτή είναι νέα, άγνωστη γυναίκα· κάτω από τα μελίχρωμα μαλλια, ένα ζευγάρι μάτια χωρίς δέος, χωρίς τη γνωστή ευλάβεια γι' αυτόν με το μεγάλο παλάτι, τη μεγάλη φάμπρικα, πόχει τάσπρα αδούλευτα χέρια· απά στα χέρια του στέκει το βλέμμα της γεμάτο μίσος· ένα μίσος πικρό, σαν κακός θάνατος, ζυμωμένο από τους εξευτελισμούς πούφερε από τόσες γενιές, μέσα στο αίμα της, τους κόπους, τη φτώχια, το φαρμάκι της θέρμης. Μιλά χωρίς πληθυντικό, χωρίς να του πει «αφεντικό» σαν πριν.

— Του Κατιριν θα παγαίν' στου χωριό τ'. Να μηνύσεις τη μάνα τς. Ιγώ την καθοδγιέβγου τσι ξέρι του...

Κατεβαίνει, φέρνει πατσαβούρα και καθαρίζει. Αυτός στέκεται στο τζάμι με κολλημένη τη μούρη του προς τη θάλασσα.

Πάνω στη σοφίτα, στο φως μιας μικρής λάμπας η Ελένη δασκαλεύει την Κατερίνα, για μια όμορφη νταντέλα· τα μεγάλα καστανά μάτια του παιδιού ισκιώνονται, γίνονται μεγαλύτερα, είναι πιο σοβαρή, απόψε δεν έχει την πρώτη ξενιασιά.

Μα σιγά σιγά, παραπονεμένα αρχίζει μια μικρή ρίμα :

Τον Κωστανή ν αζέψανε σε μαύρο καβαλάρη
Να κουβαλεί μαυρόπετρα απο το ρημοκλήσι
Να χτίσου ντο ρημόκαστρο το ρημοβουλημένο...

Είναι το μονότονο παραπονεμένο τραγούδι του σκλαβωμένου στα σίδερα παληκαριού που τραγουδά για τη λευτεριά. Είναι πια αργά, οι γλυκιές χαμηλές φωνές αποσώνουν μαζί με το τραγούδι· απ' όξου, ως το φεγγίτη τους, φτάνουν οι φούντες ενού πεύκου που θεριεύει στην πίσω αυλή κι ο βουητός του σμίγει με το παράπονο τους και θεριεύει το μίσος για τ αφεντικά και τη φλόγα για μια καλήτερη ζωή.

ΒΡΟΧΟΥΛΑ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗ

Βροχούλα καλοκαιρινή σε διψασμένη γλάστρα
Εφερες όλη τη δροσιά του Μάη και τη χαρά
Αυτά τα μάτια που έλαμπαν περσότερο κι απ' τ' άστρα
Τρεμάμενο ήταν λάμπισμα σε γαληνά νερά.

Ρόδο που μοσκοβόλησες κάποιο πρωί μπροστά μου
Ισως της Μοίρας νάσουνα μια κρύφια προσταγή
Κι η ευωδιά σου πέρασε σαγίτα την καρδιά μου
Ησουνα τ' άνθος του λωτού κ' η ερωτική πηγή.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΣΙΡΙΜΠΕΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ «ΔΟΞΑΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΧΙΝΟΠΩΡΟΥ»

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΔΡΑΠΕΤΗΣ

Σαν ένας άθλιος έφυγα, σαν ένας λιποτάχτης
κι εσύ, που δίχως να το ειπείς ή να στο ειπώ μου ετάχτης
τον κλέφτη απ το παράθυρο δεν πρόφτασες να βγαίνει
μια αυγή ξαγρυπνισμένη.

Του μουσαφίρη σου αδειανή τη στρώση μόλις βρήκες,
θα σε τριγύρισαν ευθύς οι ανησυχίες σα σφήκες,
που απόμερος, αμίλητος, φύλαε τα χνάρια μου όμως
ο εξοχικός σου δρόμος.

Το δέντρο και το στρογγυλό τραπέζι καρτερούνε.
Μα ίσως τα πευκοβέλονα γυρτόν αλλού θα βρούνε
κάποιον που δεν το βάσταξε να μη λυγίσει αφότου
σ' ένιωσε στο πλευρό του.

ΑΣΥΝΔΕΤΑ

Πίκρα έχει ο έρωτας πολλή, πίκρα και τίποτ' άλλο.
Περήφανε μου στοχασμέ, που θέλεις να σε βάλω ;
Σκοτώνονται οι συντρόφοι μας κι εμείς καρδιοχτυπούμε.
Τι άτυχος όμως πούμαι!

Ν' αποκοτήσω αμπήδημα για να σταθώ στο γκρέμο ;
Σα φύλλο μούγινε η καρδιά, κι αν ανασάνεις, τρέμω.
Μηλίτσα δε μου φύλαξες κι εμένα κάνα μήλο ;
Κρίμα στον πρώτο ζήλο !

Μα ίστρα ας ήξερα, να πάω σ αυτήν με παρακάλια.
Πήρα ψηλά τον αμανέ, γι' αυτό μιλάω αγάλια.
Νάν' άρνηση ή αναβολή και το χαμόγελο—όχι ;
Χαρά σ' εκείνον πόχει!

ΞΑΝΑΚΥΛΗΜΑ

Σ' αντάμωνα, είχα συντροφιά και σιάχνομουν λιγάκι.
Μια που μας πάει η φαντασία σαν το καλό αλογακι,
μάθε πως με το τίποτε παίρνουμε εμεις αέρα
στη σβούρα αυτήν, τη σφαίρα.

Μα τώρα που έπαψες εσύ να με καλείς κοντά σου
κι ούτε στο δρόμο βιάστηκα να σου φωνάξω «στάσου!»,
διπλά παρατημένος, ω, κυρία χωρίς καμέλια,
κυλάω στην πρώτη αμέλεια.

Κι ούτ' έχω κέφι, μα το ναι, δεν έχω κατά πού δες,
κοντά από διαβατάρικες να τρέχω πεταλούδες,
μα αναχαράζω μέσα μου και κλώθω, ξανακλώθω
τον ξορκισμένο πόθο.

ΑΠΟΣΤΡΟΦΗ

Αχ! όσο αξίζει ένα φιλί μηδέ την τέχνη μου όλη,
να ξέρεις, δεν αποτιμώ, κι αν εί' ' ονειροπόλοι
στον έρωτα έτσι τυχεροί καθώς εγώ, κατάρα
στου Απόλλωνα τη φάρα!

Χάνεται μες στα σχήματα της ίδιας καταχνιάς της
και ξεθυμαίνει με καπνούς, ενώ κρυφός δυνάστης
ο πόθος σάρκα αποζητάει και κρούξιμο ως τη ρίζα
που στέκεται ορθοβύζα.

Δόξα στο μάνα της ζωής, στη μαυλιστή κερήθρα,
στη γούρνα με τα ευλογητά, θαυματουργά της ρείθρα,
που γιαίνει ανθρώπους και γεννάει και με ηδονής αφιόνι
την πλάση καινουργιώνει.

ΕΡΡΙΚΟΣ ΚΑΠΕΣ

Διήγημα του ΠΥΡΡΟΥ ΒΑΡΔΗ

Ο ΕΡΡΙΚΟΣ ΚΑΠΕΣ ἦταν το καλύτερο παιδί της διμοιρίας και με την ωμή-του αφέλεια γλήγορα ἔγινε γνωστός σ' ολόκληρη τη διλοχία. Το παράξενό-του όνομα και το μακρουλό βλογιασμένο πρόσωπό-του τον ἐκαναν να ξεχωρίζει απ' ὁλους τους ἀντρες της στρατῶνας. Εἶχε μεγάλα αθῶα μάτια και κόκκινες αριές τρίχες στα σαγόνια-του. Μιλοῦσε σιγά και μπερδεμένα. Ωστόσο, παρ'ὁλο ὁτι τοὺλειπε η τέχνη του λόγου ὁλοι ἠξεραν τῶρα πῶς κατάφερε το λοχαγό μόνος-του, αυτός μονάχα να του υποσχεθή μιά τριήμερη ἀδεια για τις μέρες του Πάσχα, μολονότι τα πράγματα στο μέτωπο δέν ἐδειχναν να εἶναι και τόσο ευχάριστα τον τελευταίο καιρό. Ἔτσι ο Ερρίκος με επιφύλαξη πάντα και μυστικότητα ἐκανε γνωστό ἀθελά-του σ' ὁλη τη διμοιρία, ὁτι το Πάσχα θα το περνοῦσε κοντά στους δικοὺς του, ὁτι ἦταν ο μόνος ἀνθρωπος που κατάφερε να γίνει ευνοούμενος του λοχαγοῦ και ὁτι, επιτέλους, θα κατόρθωνε τις κρίσιμες αὐτές στιγμές να δεί τη Μαριόκα-του που του βάραινε την ψυχή ο εξαναγκαστικός αυτός χωρισμός-της. Κάθε μεσημέρι και βράδι μετά το συσσίτιο, ξαπλωνόταν ανάσκελα πάνω σε δυό σανίδια του θαλάμου μακρύς μακρύς ὁπως ἦταν ἐτσι ὡστε τ' ἀρβυλά-του να χτυπάνε πάνω στο τσιμέντο και με τα χέρια-του σταυρωμένα πίσω στο σβέρκο-του τραγουδοῦσε:

Αχ, Μαρί, μιά φορά ακόμα να σε δώ
κι ὑστερα ας πεθάνω...

Οι μέρες ὁμως περνοῦσαν κι η καρδιά του Ερρίκου ὁσο πλησίαζαν οι γιορτές τόσο πιό δυνατά χτυποῦσε.

Ἕνα απόγευμα που μας συγκέντρωσε ο λοχαγός ὁλους μπροστά στη στρατῶνα, ο Ερρίκος, παρότι ως τότε ἦταν πρότυπο πειθαρχικοῦ στρατιώτη, τῶρα ανάγκασε με τις απροσεξίες-του και τον ἰδιο το διμοιρίτη-μας να τον παρατηρήση. Αλλά πάλι παρόλη την προσπάθεια πούκανε να επιβληθεί στον εαυτό-του δέν τα κατάφερνε και κάθε τόσο ἐσκυβε στ' αφτί του διπλανοῦ-του: «Ἰσως μας ανακοινώσει πως μπορούμε ὁσοι θέλουμε να πάρουμε ἀδεια. Μπορεί ακόμη να με φωνάξει ιδιαίτερα μένα... Τον γνωρίζω εγώ το λοχαγό...». Κι ὁταν μετά ο λοχαγός ἀρχισε να διαλέγει μερικοὺς ἀντρες απο τη διλοχία που τους συνέταξε χωριστά και μέσα σ' αυτοὺς συμπεριλήφτηκε και κείνος, ο Καπές, πέρνοντας φόρα και χτυπῶντας με δύναμη τ' ἀρβυλά-του ἐτσι που να τραμπαλιστεί το κεφάλι-του σαν εμβολικό κεφαλάρι, σταμάτησε μπροστά στο λοχαγό και τοὺπε με δέος:

— Θα πάρουμε ὁλοι, κυρ λοχαγέ, ἀδεια;

Ο λοχαγός δέν φάνηκε πρόθυμος ν' απαντήση. Μόνο σ' αυστηρό τόνο του εἶπε:

— Πήγαινε στη θέση σου!

Στου Ερρίκου την καρδιά φάνηκε κάτι να κόβεται. Ωστόσο ὁμως διατηροῦσε την ελπίδα πως μιά απο τις ερχόμενες μέρες θα ἦταν μαζί με τη Μαριόκα-του και θα κρυφομιλοῦσε σε καμμιά γωνιά με δακρυσμένα μάτια...

Η σάλπιγγα χτύπησε προσοχή. Ο λοχαγός με χείλη που τρέμαν κι αμηχανία μαζί ανακοίνωσε πως ὁλοι οι ἀντρες της διλοχίας ἐπρεπε να παραδώσουμε τον οπλισμό-μας στον αποθηκάριο. Αμέσως μετά θα ἐπρεπε ὁλοι σε εἰκοσι λεφτά να εἰμαστε ἐτοιμοι για αναχώρηση πλην των αντρῶν που ξεχώρισε εκείνος.

Το ηθικό του Ερρίκου στα τελευταία λόγια φανηκε να δυνάμωσε κάπως. Ἰσως ὁλοι αυτοί που θα παράμεναν πίσω να ἦταν ευνοούμενοι του λοχαγοῦ.

ΕΙΧΑΜΕ ξυπνήσει κάτω απο μιά δυνατή βροχή. Τα ριζά ενός λόφου ὁπου εἰχαμε κατασκηνώσει χωρίς...αντίσκηνα ανάβλυζαν απο το πολύ νερό και τ'ἀρβυλά-μας κρυβόνταν μεσα στο ζυμωμένο και χορταριασμένο ἐδαφος σα να βαδίζαμε πάνω σε κανένα βούρκο.

Μέσα σε λίγα λεφτά της ὡρας ετοιμαστήκαμε και ξεκινήσαμε ὁλοι οι ἀντρες της διλοχίας—πλήν εκείνων που ἐμειναν στην πόλη, εννοείται και του Καπέ — βαδίζοντας πάνω σε μιά σιδηροδρομική γραμμή. Το μέρος που θα πηγαίναμε ἦταν ἀγνωστο και ο καθένας-μας ἐκανε τις πιό παράξενες υποθέσεις. Το βάρος του γυλιοῦ μας εἶχε πληγιάσει τις πλάτες κι ὁταν σιγάλεψε η βροχή και σταμάτησε τα ροῦχα-μας ἀχνιζαν. Εἶχαμε φτάσει τῶρα σ' ἕνα μικρό σταθμό και καθίσαμε λίγο εκεί γύρω στις πέτρες να ξεκουραστοῦμε. Κάποια στιγμή ακούστηκε πάνω στά σίδερα ἕνα μουρμουρητό και αμέσως σχεδόν πίσω απο μιά χαράδρα ξεπρόβαλε ἕνα μακρόσυρτο τραίνο κατάφορτο απο φαντάρους που σταμάτησε στο σταθμό. Ο λοχαγός-μας τότε πήδηξε τρεχάτος σε μιά φορτηγή-του πλατ-φόρμα και διάταξε να μην πλησιάσει κανείς απο μας την αμαξοστοιχία. Μόνο ὁταν ξεκίνησε το τραίνο κι απόχτησε μεγάλη ταχύτητα τον ακοῦσαμε να φωνάζει απο μακριά:

— Διαλέξτε το συντομότερο δρόμο και πάτε το γρηγορότερο στη Γραβιά!

Καλός ο λοχαγός-μας κι ἀξιο παλληκάρι...

Ἐπειτα απο μιά πολῦωρη πορεία μέσα απο γαλαρίες και ἀγρια ρουμάνια φτάσαμε τα μεσανυχτα στο σταθμό της Γραβιάς. Εκεί καταλάβαμε πως κάποια βαρειά μπαμπεσιά σκαρῶθηκε σε βάρος του στρατοῦ που αφέθηκε ακέφαλος κι ἐρμαιο της τύχης-του. Σκορπίσαμε λοιπόν με το φαρμάκι στα χείλη κατα ομάδες και ζήτηξε να βρεί ο κάθενας το δρόμο-του.

Τα πόδια-μας εἶχαν πριστεί. Ἦταν τῶρα πέντε μερόνυχτα που κάναμε συνεχή πορεία νηστικοί, διψασμένοι και χωρίς να ξεκουμπῶσουμε το γυλιό-μας. Τα γένια μας ενοχλοῦσαν φοβερά και δέ χρειαζόμασταν παρά ἕνα δυνατό φύσημα να γκρεμιστοῦμε κάτω. Ἔτσι ταλαιπωρηθήκαμε απο τη Γραβιά στα Σάλωνα — Ιτιά και πάλι πίσω μέχρι τη Θήβα κάμποσες μέρες. Στο μέρος που βρισκόμασταν τῶρα δέν υπάρχει μήτε χωριό μήτε κονάκια. Εἶχαμε αποστάσει πιά απο τις υποσχέσεις των διαβατῶν που μας ἐλεγαν ὁτι σε μιά ὡρα περίπου θα φτάναμε σ' ἕνα κεφαλοχῶρι κι ενῶ μεις περπατοῦσαμε πάνω απο δυό ὡρες συνέβαινε να βρίσκομε ἄλλον διαβάτη που μας ἐλεγε ὁτι το κοντινότερο χωριό απείχε απο κεί που βρισκόμασταν ἄλλη μιά ὡρα! Δεξιά και ζερβά στα χωράφια ἦταν διασκορπισμένοι οι στρατιῶτες του προδομένου στρατοῦ και κάτω στο σταθμό του Δαδιοῦ φοὺντωναν οι εκρήξεις απο τις βόμβες. Εἶχαμε χάσει κάθε συναίσθηση του κινδύνου και λίγο ἐλειπε να χάσουμε και τον ἰδιο τον εαυτό-μας. Η πείνα μας ἐκανε να μασάμε χλωρά φύλλα και χλόη.

— Πού πάτε, καημένα παιδιά; Εἶναι μακριά το χωριό-σας; Ξέρετε τί μέρα εἶναι σήμερα; Λαμπρή!.. μας λέει πονετικά μιά γριοῦλα.

Σαν αστραπή πέρασε απο το νοῦ-μου τότε ο Καπές με τη Μαριόκα-του... Η γριοῦλα προσπάθησε δακρυσμένη να βγάλει απο μιά σκοῦτινη ποδιά ἕνα κομμάτι ψωμί, αλλά ξαφνικά ακοῦμε κοντά-μας δυό ομοβροντίες βομβῶν. Σκορπίσαμε και ξαπλώσαμε στα χωράφια.

— Μή, συνάδερφοι, προς το Δαδί! Βομβαρδίζεται το αεροδρόμιο του σταθμοῦ! ακοῦστηκε μιά φωνή σα να μιλοῦσε η ἰδια η γή. Αμέσως σκέφτηκα πως εἶχα πλησιάσει αρκετά στην περιοχή του σταθμοῦ και ἀρχισα ἐρποντας ν' απομακρυνουμαι: Τα χωράφια εἶχαν οργωθεί πια απο τις βόμβες. Ὁταν σε λίγο τελείωσε αυτό το μαρτῦριο συγκεντρωθήκαμε ξανα και ξεκινήσαμε για το χωριό Δαδί που ἦταν στο ριζό. Προς το αεροδρόμιο κάπνιζε ακόμα και στα χωράφια διακρίνονταν ανθρῶπινα πτῶματα.

— Απόστολε! ακοῦω τότε για μιά στιγμή να φωνάζει ἕνας συνάδερφος. Μου φαίνεται τοῦτο πως εἶναι το κεφάλι του Καπέ.

— Μα αυτός ἐμεινε πίσω.

— Και ὁμως, νά, βλογιασμένο, κόκκινο, ἰδιος Καπές!

— Πιό πέρα ἦταν ξεσκισμένο ἕνα χιτῶνιο. Το ψάχνουμε στις τσέπες και διαβάζουμε σε μιά ταυτότητα:

ΕΡΡΙΚΟΣ ΚΑΠΕΣ, Ισραηλίτης — Φοιτητής φιλολογίας

Στο Δαδί μάθαμε πως οι ἀντρες που διάλεξε ο λοχαγός προορίζονταν για την εκκένωση της πόλης και πως ο Καπές τόσκασε κι ἐπιασε το τραίνο για την Αθῆνα. Στο σταθμό του Δαδιοῦ φαίνεται τον πέτυχαν τα γερμανικά στοῦκας γιατί την πρῶτη μέρα του Πάσχα εἶχε γίνει μεγάλος βομβαρδισμός στο εγγλέζικο αεροδρόμιο του Δαδιοῦ...

Ο ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Μελέτη του ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΣΑΚΙΡΗ

III

Και χωρίς ἄλλο το λογοτεχνικό ἔργο του Π. εκπληρῶνει αυτές τις δυό βασικές προ'υ'ποθέσεις. Αυτές οι αρετές το επιβάλλουν και στο σημερινό αναγνῶστη, μολονότι μας χωρίζει ἕνα πολύχρονο χρονικό διάστημα από τότε που πρωτογράφηκαν. Εἶναι γνωστο πως τα ἔργα τέχνης χάνουν πολύ, ὁσο περνάει ο καιρός, γιατί δεν αντικαθρεφτίζουν τις νέες καλλιτεχνικές κι αισθητικές απαιτῆσεις της εποχής. Εἶναι πολλά ἔργα—που γράφτηκαν στην ἰδια εποχή με τα διηγήματα του Π. που σήμερα εἶναι αδύνατο να τα διαβάσουμε και να μας προσφέρουν στον ψυχικό μας κόσμο τη λύτρωση που αποζητοῦμε ὁταν διαβάζουμε ἕνα ἔργο τέχνης. Τα ἔργα αυτά σήμερα δεν ἐχουν καμιά απήχηση, εἶνε νεκρα, μπήκαν στο μουσείο, ενδιαφέρουν μόνο τους ειδικοὺς. Ο Παπαδιαμάντης σε αυτό το σημείο στάθηκε τυχερός. Η ποιητική κι ανθρῶπινη δύναμη που ἐκλεινε μέσα στα διηγήματα του μας κάνουν και σήμερα να τα διαβάζουμε με ευχαρίστηση. Αυτό εἶναι το μεγάλο προτέρημα του δημιουργοῦ.

Στα χρόνια του Παπαδιαμάντη η κοινωνική ζωή και μέσα στην ἰδια την πρωτέβουσα εἶναι αδιαμόρφωτη και δέχεται ὁλες τις επιδράσεις με αναλογο βαθμό. Το ρωμαντικό αντίκρυσμα της ζωῆς, το διαδέχονται ανάλογα νέα ιδανικά που καταφτάνουν από την Ευρῶπη. Γιατί ὁπως πολύ σωστά εἶπε ο Βάρναλης η Ελλάδα ἦταν μια «επαρχία της Ευρῶπης». Ο Ἰψεν, ο Νίτσε, η Γαλλική λογοτεχνία γενικά, ο Ντοστογιέσκη, Τολστόη, ο Ντίκενς κλπ. εἶναι τα ονόματα που κυκλοφοροῦν και στέκονται υποδείγματα. Οι λογοτέχνες της εποχῆς εκείνης τους αγκαλιάζουν, τους χρησιμοποιοῦν ως βάθρα και πρότυπα για τη δική τους λογοτεχνική ἐκφραση. Εἶναι καταπληχτική επίδραση που ασκοῦν ο Ἰψεν και ο Νίτσε μέσα στη διαμόρφωση της λογοτεχνίας μας. Κι αξίζει νά μελετηθεί πλατειά γιατί οι δυό αυτοί βορεινοί γίγαντες με τις ιδεαλιστικές κι ολέθριες ιδέες τους εἰχαν τόσο ἀμεσο αντίχτυπο.

Ο Παπαδιαμαντης βλέπει καλά ὁλη την αναδημιουργική κίνηση κι αναταραχή που γίνεται στη χῶρα μας, μα η ισχυρή του ιδιοσυγκρασία ἀντιδρά και προσπαθεί με κάθε τρόπο να διατηρήσει την ι δ ι ο τ υ π ί α της. Μα το καταφέρνει αυτο; Να ἕνα ζήτημα που πρέπει να εξεταστεί με προσοχή. Γιατί ακριβῶς ὑστερα απο μιά τέτοια εξέταση θα φανοῦν ὁλες οι αρετές του. Ο ἰδιος μια φορά—ἦταν νέος ακόμα—εἶχε πει: «Αλλ' εγώ σοι λέγω ὁτι δεν ομοιάζω οὐτε με τον Πόε, οὐτε με τον Ντίκενς, οὐτε με τον Ξαίκσπηρ, οὐτε με τον Βερανζέ. Ο μ ο ι ά ζ ω μ ε τ ο ν ε α υ τ ό μ ο υ. Τοῦτο δεν αρκεί;». Τολμηρή κρίση για τον εαυτό του, μα και δίκαιη. Ἀλλωστε με το ἔργο-του επιβεβαίωσε κείνα που εἶπε στα 1899.

Εἶναι αλήθεια πως ἕνας κριτικός εξετάζοντας τη λογοτεχνία μας—οι εξαιρέσεις εἶναι ελάχιστες—θα παρατηρήσει πως το κῦριο χαραχτηριστικό της γνῶρισμα εἶνε ν' αποφεύγει τη ζωή και να βρίσκει καταφύγιο «σ' ἕνα κοῦφιο διανοητικό παιγνίδι ἡ σε νεφελῶδικα ὀνειρα». Ὁμως ο Παπαδιαμάντης ακριβῶς αυτόν το σκόπελο τον ξέφυγε. Ποτέ δεν απομακρύνεται από την πραγματικότητα. Εἶναι ρεαλιστής ως το κόκκαλο. Ποτέ δε μεταχειρίζεται στα διηγήματα του υλικό ἐξω απ' τη ζωή, που ὁσο θα ἐμεινε μια κοινή και βαρετή υπόθεση σ' ἕνα μέτριο ταλέντο, στον Παπ. γίνεται ἕνα διήγημα που θ' αντισταθεί στη φθορά—κάθε ἔργο τέχνης αντιμετωπίζει τον κίνδυνο αυτό—και θα γίνει κλασικό.

Ξέφυγε μ' αρκετή δεξιοτεχνία τον κίνδυνο που εὐκολα οι λογοτέχνες περιπλέκονταν—ἦταν η εποχή του κατάφορτη — από τον «ἐξαλλο εθνικισμό» τον πατριωτισμό (με τη στενή ἐννοια) μειονεχτήματα που συντέλεσαν στην καθυστέρηση της ανάπτυξης της λογοτεχνίας μάς.

Ο Τέλλος Ἀγρας τον χαραχτήρισε «συντηρητική συνείδηση». Ἀτυχος χαραχτηρισμός. Ἕνας ἄλλος αστός κι αντιδραστικός από κούνια—αληθινός φασίστας— ο Π. Βλαστός, ἔγραψε: «και πεζογράφους σαν τον ελεεινό τον Παπαδιαμάντη, που κανένας τους δεν ἠξεραν τι θα πεί γλῶσσα και τι δεμένο ὑφος». Ὁλη αυτή η μανία του Βλαστοῦ ενάντια στον Παπαδιαμάντη εἶναι εὐκολα να την εξηγήσουμε ὁταν δοῦμε την κοινωνική σκοπιά του επικριτή. Πλοῦσιος, ζει στην ξενιτιά και θυμάται την πατρίδα του, ὁταν εἶναι να γράψει κανένα ανοῦσιο διήγημα ἡ ἀρθρο που θα σταθεί εμπόδιο για την πρόοδο. Νιτσε'ι'στής ως το κόκκαλο κι εχθρός του Λαοῦ, ἦταν επόμενο να μισεί και να μη χωνέβει τον απλό, ἠρεμο σκιαθίτη, που ποτέ του δεν εἶπε καλό λόγο για τους πλοῦσιους, για τους ἀρχοντες, μα τους σατίρισε με ορμή και τους περιφρόνησε. Στάθηκε αντίμαχος τους. Αντίθετα τη ζωή των φτωχῶν, οι γριοὺλες, τα παιδάκια που ζουν στις φτωχιές γειτοτιές, οι μεροκαματιάρηδες στα μεθοῦσια τους και στις ανέχειες τους, χρησιμοποιήθηκαν ως ανεξάντλητες πηγές για να να ανδρωθεί η Τέχνη του. Κάπου γράφει αυτά τα απλά, μα τσουχτερά, που εἶναι φυσικό ανθρῶπους σαν το Βλαστό, να τους κάνουν να ξεπέφτουν στις βρισιές: «Σταμάτη, Σταμάτη, μην εκποιείς τα υποστατικά. Το ελαιόλαδον εις τα κισόπια λάμπει καλλιότερον παρ' ὁσον τα πέρπυρα εις δ ο λ ε ρ ά ς χείρας του αθλίου τοκογλῦφου».

Ο ρεαλισμός πού εἶναι διάχυτος μέσα σ' ὁλη την παραγωγή του Παπαδιαμάντη ειναι το βασικό προτέρημα του. Οι ερχόμενες γενιές θα διαβάζουν το δημιουργό της «Φόνισσας»—μολονότι η γλωσσική του ανωμαλία θά ναι σοβαρό εμπόδιο—και θα λυτρῶνονται, θα συγκινοῦνται γιατί τα γραφτά του θα εἶναι ζωντανά. Και τοῦτο γιατί ο Π. κατάφερε με την πλοῦσια ποιητική δύναμη που φῶλιαζε μέσα του, να εκφράσει την εποχή του, τη γενιά του, το χωριο του, την πρωτέβουσα και πάν' από ὁλα τον εαυτό του, να βρεί τα μῦχια συναισθήματα και να τα κάνει ἔργο τέχνης πλοῦσιο σε περιεχόμενο.

Εἶναι μια ζωντανή φωνή της Ελλάδας από το 1890 μέχρι το 910. Εἶναι ο πεζογράφος ἡ ο μεγαλήτερος ποιητής, ὁπως ἔλεγε ο Μαλακάσης, και που ξανάκουσα το ἰδιο να λέει—εδῶ και δυό μήνες—κι ο Βάρναληςς, δίχως ο λόγος του να προδίνει παραδοξολογία. Η εποχή του για τους λογοτέχνες (το ἰδιο γίνεται και σήμερα) στάθηκε εχθρική και ἀστοργη. Ωστόσο εκείνος τράβηξέ το δρομο του, δίχως να συμβιβαστεί, να υποταχτεί, δεν πρόδοσε τον εαυτό του, ὁπως ἄλλοι.

Μέσα στη σκληρή και βασανιστική πορεία που πέρασε η Ελλαδα, ὑστερα από την απελευθέρωση της, ακοῦστηκαν μερικές ζωντανές φωνές που ἦταν μια διαμαρτυρία, μια κραυγή για το «χιλιοπροδομένο αυτό τόπο». Ανάμεσα στις φωνές αυτές τιμητική θέση κατέχει ο Παπαδιαμάντης. Το ἔργο του και η στάση του στα προβλήματα που παρουσίαζε η εποχή του, ἦταν τέτια που εμάς τους νεώτερους μας συγκινοῦν, μας διδάχνουνκαι στέκονται παραδείγματα για μίμηση.

Κοντεύουν σάράντα χρονια που πέθανε ο Παπ. Μεσολάβησαν, δημιουργήθηκαν πολύ πιό ευνοϊκές συνθήκες για να φανεί ἕνας επιβλητικός πεζογράφος. Κι ὁμως με πόση πικρία ἕνας αντικειμενικός κριτικός θα διαπιστῶσει πῶς η πρόζα μας βρίσκεται εκεί που την ἀφησε εκείνος. Κανένα από τα νέα ταλέντα δεν μπόρεσε να τον υπερφαλαγγίσει, να τον ξεπεράσει, το παπαδοπαίδι στέκεται ακλόνητο στη θέση που καταχτησε με καιρό και με κόπο. Βέβαια εἶναι μια θλιβερή διαπίστωση αυτή, μα σωστή. Υπάρχουν πολλοί λόγοι για την καθυστέρηση αυτή. Εκείνο που εἶναι καταφάνερο εἶναι πως η ζωή τους δεν ἐχει π ρ ω τ ο τ υ π ί α δεν ἐχει παλμό, εἶναι δίχως αυτές τις δυό αρετές που δίνουν ακατάλυτη αξία στο ἔργο. Ο Παπαδιαμάντης στο σημείο αυτο στάθηκε τυχερός. Ἀνοιξε δρόμο για την πεζογραφία μας με βάση το ρεαλισμό, αποφεύγοντας κάθε ξενική μίμηση.

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

ΜΕ ΧΑΡΑ μάθαμε πως στο αμερικάνικο περιοδικό **New Masses** μεταφράστηκε και δημοσιεύτηκε το «33 Μέρες» του Ν. Βρεττάκου, εμπνευσμένο από τη δεκεμβριανή αντίσταση. Είναι μια μεγάλη επιτυχία της λογοτεχνίας μας να ξεπερνάει τα σύνορα μας και να παίρνει θέση στον παγκόσμιο στίβο. Το ίδιο έργο μεταφράζεται και τσέχικα. Επίσης και της Σοφίας Μαυροειδή—Παπαδάκη πολλά ποιήματα μεταφράζονται στα τσέχικα και γαλλικά. Οι λογοτέχνες μας ανάμεσα στις επιδιώξεις τους πρέπει νάχουν στην πρώτη γραμμή ν' ανεβάσουν το δημιουργικό επίπεδο της Λαγοτεχνίας σε τέτοιο σημείο ώστε να μπορεί ν' αναμετρηθεί μ' άλλες λογοτεχνίες.

ΟΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ που οργάνωσε η ΕΠ—ΑΝ με ομιλητή τον καθηγητή Κιτσίκη έδειξαν πόσο ο κόσμος διψάει για μόρφωση. Και στις διαλέξεις —μολονοτι το θέμα ειδικό—η αίθουσα ήταν κατάμεστη από λογής-λογής ανθρώπους. Είναι συγκινητικό να υπάρχει τέτοια δίψα για μάθηση και τέτοιο ενδιαφέρο για τις διαλέξεις ώστε τα λογοτεχνικά μας σωματεία θα πρέπει να καταπιαστούν στα σοβαρά για μια σειρά διαλέξεις, που θα γίνουν το φθινόπωρο, με θέματα απο τον κύκλο της νεοελληνικής Λογοτεχνίας μας. Η προθυμία που έδειξε το κοινό στις δ αλέξεις της ΕΠ—ΑΝ ας μας ενθαρρύνει για να τραβήξουμε μπροστά.

Η ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ εργάστηκε για τη νεοελληνική λογοτεχνία και κανένας δεν είναι σε θέση ν' αρνηθεί την προσφορά της αυτή. Για να μπορεί να ζήσει, διορίστηκε από χρόνια στη βιβλιοθήκη της Δημαρχίας. Εκεί πρόσφερνε τις πολύτιμες υπηρεσίες στους αναγνώστες και στάθηκε ως υπάλληλος στο ύψος της. Έπρεπε όμως να σταματήσει να σκέφτεται ελεύθερα και να υποταχτεί. Ακριβώς επειδή δεν υποταχτηκε τη μεταθεσαν απο την υπηρεσία της βιβλιοθήκης στο γκαράζ ως καθαρίστρια. Μη χειρότερα! Οι λογοτέχνες πάντα σ' αυτόν τον τόπο δε βρήκαν προστασία, εχτός αν είναι υποταχτικοί, μα αυτό δεν συνταιριάζεται με την έννοια του λογοτέχνη.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ οι εφημερίδες άρχισαν να δημοσιεύουν επιφυλλίδες με θέματα λογοτεχνικά. Θα ήταν αφελής εκείνος που θα πίστευε πως αυτή η καινοτομία θα ωφελούσε τους λογοτέχνες. Αντίθετα τους υποβαλλει σ' ένα εξευτελισμό δίχως προηγούμενο. Η αμοιβή για κάθε επιφυλλίδα καθορίστηκε στο μυθικό ποσό των 15 και 10 χιλιάδων δραχμών! Αν σκεφτούμε πως η εφημερίδα που πληρώνει αυτά τα ποσά έχει τεράστια κυκλοφορία—μόνο ο αρχισυντάχτης παίρνει 30 λίρες το μήνα—θα καταλάβουμε πόσο τρομερά εξευτελιστικό είναι αυτο το ποσό για μια επιφυλλίδα. Κάποιος έφερε αντιρρήσεις και πήρε την αποστωματική απάντηση: «καλήτερα μη γράφετε, γιατί θα βάζω ρεκλάμες και θα πληρωθώ 2 εκατομμύρια». Αυτά με κυνισμό αποκρίθηκε ο διευθυντής της εφημερίδας στο λογοτέχνη που έφερε αντιρρήσεις για τη γελοία αμοιβή.

Μ' ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΣΗ δημοσιεύουμε στο σημερινό μας φύλλο ένα διήγημα της Μαρίας Κλωνάρη. Μολονότι γράφει από είκοσι χρόνια κι έχει προσελκύσει την εκτίμηση των ειδικών, είναι κι αυτή από τα άγνωστα σχεδόν ταλέντα, γιατί δεν είχε τα μέσα της δημοσιότητας. Ας ελπίσουμε πως τώρα που, καθώς μαθαίνουμε, θα συγεντρώσει την εργασία της σε τόμο, θα πάρει επιτέλους στην πεζογραφία μας τη θέση που της αξίζει.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ε ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ «Απόκριση»

Να κρίνει κανείς την ποιήτρια της συλλογής απο το φτωχοτυπωμένο τούτο βιβλιαράκι, όπως γίνεται με όλους και με όλα, είναι κάτι που μήτε την ίδια θα ευχαριστούσε μήτε κι εμάς. Η Έλλη Παπαδημητρίου άν και άγνωστη ακόμα στο πολύ κοινό, αποτελεί μιά φυσιογνωμία για τα γράμματά-μας με τα οποία σχετίζεται απο χρόνια, πολύπλευρα (και χωρίς ύποπτη σημασία) παρασκηνιακά. Το να την ονομάσουμε ποιήτρια επειδή τώρα δημοσιεύει καμποσους στίχους, αυτό είναι το λιγώτερο που θα επιζητούσε· ίσως μάλιστα να της φαινόταν κι αστείο. Αλλά μή μπορώντας εδώ ν' απλωθούμε περισσότερο περιοριζόμαστε στη σημερινή συλλογή-της.

Οι στίχοι αυτοί προέρχονται απο τη Μέση Ανατολή, τον καιρό της κατοχής. Γράφτηκαν εκεί την εποχή που πολλοί πατριώτες μας, φεύγοντας απ' τη σκλαβιά των χιτλερικών, είχαν ζητήσει άσυλο στην αντικρυνή χώρα του Νείλου. Κι έρχονται ανταπόκριση, σα συμμετοχή στο δράμα της υπόδουλης πατρίδας, που με σπαραγμό παρακολουθούν τις συμφορές της τα φευγάτα παιδιά της. Μα κι οι ίδιοι, πολλοί απ' αυτούς δε στάθηκαν τυχεροί ως το τέλος. Όταν θέλησαν να ενώσουν τις φωνές τους με τις άλλες από δω, τις ελεύθερες, για τη δημοκρατική αποκατάσταση του λαού μας, παράλληλα με όλων των εμπόλεμων λαών, τότε οι ύπουλοι σύμμαχοι μας δε δίστασαν να τους κλείσουν στα σύρματα, μετακομίζοντας τους στην έρημο, από Αίγυπτο ως Παλαιστίνη. Την πικρή αυτή πείρα τη δοκίμασε για καλά, παρόλο που γυναίκα, κι η Παπαδημητρίου. Και μέσα στους στίχους της βλέπουμε την ψυχική της αντίδραση στον ανεπάντεχο υποδουλωτή, με κυρίαρχο αίσθημα τη λαχτάρα της ελευθερίας.

Μα δεν είναι μόνο το περιεχόμενο που μας τραβάει σ' αυτό το βιβλιαράκι. Έχει και ποιότητα δηλαδή ουσία, λυρισμό. Ο ελεύθερος, αδέσμευτος ρυθμός, αντί να ζημιώσει αναδείχνει την έκφραση. Μέσα απ' τις λιγόλογες, απέριττες στροφές αναδίνεται πλούσια ευαισθησία και φρόνημα ακμαίο. Με καίριους στίχους, με απρόοπτες εικόνες, με αληθινή πρωτοτυπία μας εκφράζεται μια παθαινόμενη, αδούλωτη ψυχή. Η φιλοπατρία της όπως κι η ποίηση της είναι ειλικρινής, ανεπίδειχτη, αντιρητορική.

ο ο

ΟΛΓΑΣ ΒΟΤΣΗ «Ύμνοι»

Να κι ένα άλλο γυναικείο βιβλίο με στίχους: οι «Ύμνοι» της Βότση. Δεν έτυχε να έχω διαβάσει τίποτε άλλο δικό της και ομολογώ πως σπάνια συμβαίνει να με ικανοποιήσει (όχι βέβαια από ατιμική μου παραξενιά) η εμφάνιση ενός πρωτάρη. Αλλά το βιβλίο της νεαρής ποιήτριας δε ζητάει από μέρος μου επιείκεια. Επιβάλλεται μόνο του. Σου αποκαλύπτει αμέσως μια φλογερή, ασυγκράτητη και κάπως ακαταστάλαχτη ακόμα ιδιοσυγκρασία, μια μορφή ιέρειας που αφήνοντας τα ατομικά της και τα καθημερινα στυλώνει το βλέμμα της πέρα, στ' όραμα ενός καλύτερου κόσμου, αφού ετούτος που ζούμε παραδέρνει στις αντιθέσεις και τις συγκρούσεις του. Η Βότση έχει διάθεση—και ως ένα σημείο ικανότητα—υμνωδού. Η έμπνευση της δίνεται σε πλατειές ενότητες, όχι κομματιασμένα, με τη θέρμη του πιστού και με ύφος όλό έμφαση. Αυτο είναι το κύριο προτέρημα της, αυτό όμως μπορεί και να τη ζημιώσει. Ο υψηλός τόνος, οι πρώτες φωνές θέλουν και ανάλογα στήθη. Θ' ανθέξει η Βότση στην ένταση αυτή; Δεύτερη παρατήρηση έχουμε να κάνουμε απάνω στο τεχνικό. Συχνά παρασύρεται απ τον ήχο και τη ροή των λέξεων, απ τη «λιξιμαγεία», ώστε λέει πολύ περισσότερα απ' όσα πρέπει. Ας προσέξει λοιπόν. Η αμετροέπεια είναι αδυναμία καθώς και οι σύνθετες ακαλαίσθητες υπερδημοτικές ή ψευτο-ιδιωματικές λέξεις. Αν μπορούσε η Βότση ν' απαλλαγεί από το φόρτο, να αυτοκυριαρχηθεί, θα γινόταν επαναστατική ποιήτρια πρώτης γραμμής.

Γ. Κ.

ο ο ο

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κ. Μποντλαίρ: Ημερολόγιο, μετ. Θ. Αποστολούλου—έκδοση Α. Μαυρίδη.